

- NYÁRI P. 1904. A budapesti távbeszélő hálózat múltjáról. – *Posta- és Táviró Évkönyv*, Bp., pp. 68–76.
- RÉDL J. 1931. A budapesti távbeszélő története és úttörői. – In: *Az 50 éves magyar távbeszélő 1881–1931*. Magyar Posta V. 5. Különszám. pp. 254–300.
- Telefax-előfizetői Szaknévsor, 1991 – MATÁV Bp., 1992
- TINER T. 1996. A budapesti távbeszélő hálózat kialakulásának és fejlődésének földrajzi sajátosságai. – *Földr. Ért.* 45. 3–4. pp. 283–297.
- TINER T. 1999. Térszerkezeti sajátosságok Budapest távközlésének fejlődésében. – In: TÉSITS R.–TÓTH J. (szerk.): *Kommunikáció térben és időben*. JPTE – MTA RKK Pécs, pp. 85–101.
- VAJDA E. 1976. A magyar híradástechnika évszázada. – *A Híradástechnikai Tudományos Egyesület kiadv.*, Bp. 486 p.
- Vidéki Távbeszélő Előfizetői Betűrendes és Szaknévsor – M. kir. Posta-Vezérgazgatóság, Bp., 1931.

Kubassek János (szerk.): Érdi Krónika. – *Honismereti olvasókönyv*. Érd város Önkormányzata, 2000. Érd, 484 p.

A millenniumi évben az országszerte zajló ünnepi rendezvények mellett sok település és kisrégió hézagpótló monográfiákat jelentetett meg a helyi és a helyből származó szakemberek aktív részvételével és összefogásával. Ebben a sorban méltó helyet foglal el az Érdi Önkormányzat kiadásában megjelentetett ÉRDI KRÓNKA (Honismereti Olvasókönyv), amelynek szerkesztője KUBASSEK János geográfus, múzeumigazgató. A csaknem 500 oldalas mű gyűjteményes kötet, amely több éves, jól koordinált kutatómunka eredményeként született meg.

A kötet mérlegkésztés a település múltjáról, de a város mai gondjainak föltárásához és jövőjének megtervezéséhez is széleskörű ismeretanyagot nyújt. Ez a mű a magyar Millennium reprezentáns kötete, ami nem csak az érdeklődők lokálpatriotizmusát szolgálja maradéktalanul, hanem követendő példát mutat sok más hazai településnek és kisrégióknak is hasonló anyagok összeállítására, a helyi és helyi érdekeltségű szakemberek munkájának összefogására. A kötet szükségességének fölismeréséért, erkölcsi és anyagi támogatásáért Harmat Béla polgármester és az Érdi Önkormányzat maradandó és követendő példát mutatott.

Érd a fővárosi agglomeráció DNY-i részén fekszik, jelenleg Pest megye legnépesebb települése, amely sokáig – az 1978-ban történt várossá alakulásáig – hazánk legnépesebb faluja volt. A kötet anyaga nagyon gazdag, sokrétű és szerteágazó, ugyanakkor precízen összehangolt és kivitelezett kutatómunka gyümölcse. A szerzőigárda tagjai különböző tudományokat, tudományterületeket képviselnek, az Érdhez való kötődésük az, ami közös bennük. A kötet nem törekszik teljességre, tehát ez elsősorban nem is településmonográfia, hanem sokkal inkább – a szerkesztő és a szerzők szándékának megfelelően – honismereti olvasókönyv a helyi iskolák tanulói számára.

Érd földrajzi helyzetét, geológiai és természetföldrajzi adottságait minden részletre kiterjedően a szerkesztő-szerző, KUBASSEK János mutatja be a tőle megszokott magas fokú szakmai igényességgel. A tanulmányában felsorakoztatott régi adatsorok, térképek és metszetek – közte CHOLNOKY Jenő tömbszelvényével – sokoldalú tájékoztatást adnak a város tágabb földrajzi környezetéről is.

Az érdi műemlékeket, egyéb helyi népi építészeti értékeket, valamint a településszerkezet fejlődését TARNAY Tünde mutatja be. A szerző az első, a második és a harmadik katonai felvételezés térképei mellett a saját maga által készített fényképek segítségével sokoldalúan tárja elénk a település népi építésének sajátos értékeit: egykori levelezőlapok másolatait, utcarészleteket, több évtizedes, különböző típusú lakóházakat, kerítéseket, kapukat, pincéket, nyílászárókat, tornácokat és szőlőpréseket.

A település középkori helyi vonatkozásait a honfoglalástól kezdődően, a kereszténység felvételén át az Anjouk majd Mátyás király koráig, végül a török idők eseményeit HORVÁTH Lajos mutatja be nagyon igényesen és sokszínűen.

„Történeti források és tanulmányok Érd helység XVI–XVIII. századi történetéhez” a címe KRIZSÁN László tanulmányának. Ebből megtudhatjuk – a neves történétíró Evlia CSELEBI 1663-ból származó leírásának idézése révén is – a névadó Hamza bég életének jelentős eseményeit, a magyarokkal történt véres összecsapások, cselvetések, valamint az érdi palánkvár és Kuttyavár történetét. Ugyancsak e tanulmányból kapunk hiteles képet a népesség etnikai összetételének a 18. sz. folyamán, a bevándorlások révén történt módosulásairól és a gazdasági viszonyokban bekövetkezett változásokról is. KRIZSÁN László másik munkájában a helyi születésű Endrődy Nepomuki János (1756–1824) piarista paptanár-írónak a magyar nyelv szolgálatában tett elvéghetetlen – talán nem eléggé ismert – tevékenységéről olvashatunk.

PATKÓNÉ KÉRINGER Mária levéltáros az 1800–1950 közötti időszaknak Érdre vonatkozó politikai és gazdasági viszonyait mutatja be. Ebből a kitűnő tanulmányból átfogó képet kapunk a település életében meghatározó szerepet játszó személyekről, akik közül többen is a történelemből ismert nemesi családok (Illésházy, Batthyány, Sina, Wimpffen, Károlyi) tagjai voltak.

Hézagpótló tanulmányban mutatja be TÍMÁR Edit múzeumpedagógus az Érdről a Szovjetunióba elhurcoltak történetét, életét a korabeli dokumentumok és a még élők visszaemlékezései alapján. Az elhurcoltak emlékműve a Magyar Földrajzi Múzeum előtt téren látható, amely a kiváló helyi szobrász, Domokos Béla alkotása. KOVÁCS Sándor történész érdekes írásából megtudhatjuk a helyi nemzeti bizottság megalakulásának, működésének és elhalásának körülményeit.

KERÉKGYÁRTÓ Imréné és BALATON Katalin igényes tanulmányokat közölnek az érdi rákok, németek, valamint a zsidók bevándorlásáról; munkájukról, megpróbáltatásairól és helytállásairól. E két írás is azt bizonyítja, hogy milyen szerteágazóak, sokszínűek a mai Érd – és feltehetően más településeink – népességének gyökerei.

A hazai földrajztudomány egyik kiemelkedő alkotóműhelyét, az 1983-ban Érden kialakított Magyar Földrajzi Múzeumot a kötet szerkesztője, az intézmény igazgatója, KUBASSEK János mutatja be. Ebből a szakavatott bemutatásból kiderül, hogy a múzeum vezetése 17 éves fennállása óta sok értékes tanulmányt, művet jelentetett meg. A Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 12 kötete mellett kiemelkedő a Magyar Utazók Lexikona (amelyet az azóta elhunyt múzeumalapító és világtutató BALÁZS Dénes szerkesztett), továbbá KUBASSEK János két könyve, A Szahara bűvöletében című, Almásy Lászlóról szóló életrajzi monográfia, valamint az angol nyelven is kiadott „A Himalája magyar remetéje” Kőrösi Csoma Sándor életéről. A bemutatásból azt is megtudhatjuk, hogy a Magyar Földrajzi Múzeumban rendszeresen tartanak szakmai konferenciákat egy-egy jelentős geográfusunk születésének vagy halálának évfordulóján. Így került sor pl. a Benyovszky Móric, Teleki Sámuel, Stein Aurél és Baktay Ervin munkásságát méltató konferenciákra. A múzeum udvarán, a kertben láthatók a legjelentősebb geográfusaink, utazóink szobrai, amelyek fölállítását az intézmény vezetőinek és munkatársainak, kitaró szervező és gyűjtőmunkájuknak az eredménye. Itt láthatjuk pl. Antal Károly hosszú vándorlás után idekerült Kőrösi Csoma Sándor szobrát. A többi szobor alkotója a már említett kiváló szobrász Domonkos Béla, kinek itteni munkái Teleki Pált, Déchy Mórt, Stein Aurélt, Teleki Sámuelet, Balázs Dénest, Baktai Ervint, Reguly Antalt, Almásy Lászlót és Prinz Gyulát ábrázolják.

A tanulmánykötetben Miklósi Csabáné ismerteti az Érden látható köztéri szobrokat és emlékműveket, megjelölve alkotóikat, valamint a felavatásuk idejét és helyét. Az életrajzi kislexikont KOVÁCS Sándor szerkesztette, amelyből sokoldalú tájékoztatást kapunk azokról a személyiségekről és családokról, akik Érd gazdasági, politikai, vallástörténeti és tudományos életében kiemelkedő szerepet játszottak.

A kötet tanulmányaiból erősen sugárzik a hely szelleme (*genius loci*), amely azonban nem csak Érd város és környéke számára jelenti a történeti idők értékeinek megmentését, konkrét gyarapodását és azoknak sokoldalú fölhasználását. Az elért sikerek alapján joggal remélhető minden szerzőtől és a példamutató kötet megjelenítését elősegítő valamennyi szakembertől, támogatótól, hogy ez a hatalmas munka további sikerek és együttműködés forrása lesz a jövőben is az érdiek és a magyar honismereti mozgalomban érdekelték örömére.

DUSEK LÁSZLÓ